

Over rupsen verzamelen en uitkweken

“Zoekt u soms iets?”

Om de levenscyclus van vlinders te volgen en op de foto vast te leggen, kun je ze het best zelf opkweken uit rupsen die je in de natuur vindt. De auteurs, die zelf enthousiaste kwekers en fotografen zijn, vertellen over hun ervaringen en geven enige nuttige tips voor de beginnende kweker.

**Frans van Alebeek &
Tineke van der Sar**

Wanneer je veel van vlinderfotografie houdt, dan raak je haast vanzelf steeds meer geïnteresseerd in de biologie en levenswijze van deze dieren. Je wordt nieuwsgierig naar het

De enorme rups van de Populierpijlstaart is een van de vele soorten die je op wilgen tegen kunt komen.
Foto Tineke van der Sar

rupsenleven en gaat daarnaar op zoek. Of je vindt toevallig een rups van een vlindersoort die je nog nooit eerder op de foto kreeg en je probeert die uit te kweken om verzekerd te zijn van een mooie, ‘verse’ vlinder. Op die manier zijn we langzaam in onze hobby gegroeid. In dit artikelje willen we onze ervaringen op een rijtje zetten.

ETEN EN GEGETEN WORDEN

Onze eerste belevenissen waren die met de brandnetels in onze vlindertuin. Van een na-

burig braakliggend terreintje brachten we een groep jonge rupsen van de Daggauwoog (*Inachis io*) over op de planten in onze tuin. We wilden hun ontwikkeling buiten in hun natuurlijke omgeving volgen. De rupsen groeiden voorspoedig. Het viel ons aanvankelijk reuze mee dat de vogels de grote groep rupsen met rust lieten. Maar dat bleek dan ook te vroeg gejuicht! Het leek wel of de merels opeens tot het besluit kwamen dat de rupsen nu groot en vet genoeg waren om als volwaardig voedsel te dienen. Op een gegeven moment waren wel vijf merel-ouders in ploegendienst de rupsen aan het afvoeren voor hun jongen. In drie dagen was er niet één meer te vinden! Enkele weken later onderging een groep ingebrachte rupsen van de Kleine vos (*Aglais urticae*) hetzelfde lot.

Heel anders verliep het met de rupsen die zich spontaan in onze tuin vestigden. Dat waren onder andere het Groot en Klein koolwitje (*Pieris brassicae* en *P. rapae*) op kool, het Klein geaderd witje (*P. napi*) op Look-zonder-look (*Alliaria petiolata*) en het Landkaartje (*Araschnia levana*) en de Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*) op brandnetel. Bij deze rupsen hebben we slechts een enkele keer gezien dat ze door merels of koolmezen werden opgegeten. Maar omdat de meeste van deze rupsensoorten solitair leven, valt de predatie ook minder op.

Tabel 1. Top vijf van waarplantgeslachten voor Nederlandse dag- en nachtvlinders, gebaseerd op de aantallen soorten vermeld door Klriakoff (1962).

Waardplant		
Latijnse naam	Nederlandse naam	aantal rupsensoorten
Quercus	Eik	159
Salix	Wilg	129
Betula	Berk	124
Prunus	Sleedoom e.a.	93
Populus	Populier	91

WAAROM KWEKEN?

Wat is er mooier dan dat vlinders spontaan eieren leggen op waardplanten in je eigen kleine stadstuinje?

Aanvankelijk dachten we dat we zo prachtig het vlinderleven konden bestuderen, zonder dat we hoefden in te grijpen. Maar al de hierboven genoemde rupsen hebben de gewoonte om voor de verpoping een goed verborgen plekje op te zoeken. Daardoor zagen we van de meeste rupsen in onze tuin dus zelden of nooit vlinders verpoppen of uitkomen. Omdat we dat toch graag wilden zien en fotograferen, zijn we sindsdien rupsen in grote jampotten en weckflessen gaan kweken.

ZELF OP ZOEK

We wilden ook wel eens van andere vlindersoorten de ontwikkeling volgen. We zijn daarbij min of meer gespecialiseerd geraakt op Wilgen (*Salix sp.*). Dat komt vooral doordat wilgen in onze omgeving zo algemeen voorkomende struiken zijn. Daardoor kunnen we uitgekweekte vlinders ook weer gemakkelijk in hun eigen biotoop loslaten. Bo-

vendien wisten we uit de literatuur (Carter & Hargreaves, 1987; Kiriakoff, 1962) dat op wilgen buitengewoon veel verschillende rupsensoorten voorkomen (zie tabel 1).

Wie niet speciaal gericht is op bepaalde vlindersoorten, kan dus het beste eens gaan zoeken op de inheemse boomsoorten die genoemd staan in tabel 1. Daarop vind je dan vooral rupsen van nachtvlinders. Wilgen hebben daarbij als groot voordeel dat zij meestal in een lage struikvorm groeien. Daardoor is het afzoeken van een wilgenstruik veel eenvoudiger dan bij een vijftien meter hoge eik of berk.

Wie liever dagvlinders kweekt, zal het van grassen, kruis- en vlinderbloemigen, viooltjes en andere kruiden moeten hebben. Wanneer je in boeken en gidsen de biologie en waardplanten van een gezochte soort bestudeert, kun je veel gericht in het veld gaan zoeken.

BEZIENSWAARDIGHEID

Onze eerste zoektochten waren niet direct succesvol. We bekeken talloze wilgen waarin volop rupsenvraat te zien was. Maar meer dan een enkel spanrupsje vonden we niet. Wel bleken we zelf bezienswaardigheid te vormen voor allerlei voorbijgangers, als we

Tabel 2. Vlindersoorten waarvan de auteurs rupsen verzamelden in 1990 op wilgen rond Wageningen en op Terschelling.

Wetensch. naam	Nederlandse naam
<i>Acronicta psi</i>	Psi-uil
<i>Cerura vinula</i>	Grote hermelijnvlinder
<i>Furcula furcula</i>	Kleine hermelijnvlinder
<i>Laothoe populi</i>	Populierenpijlstaart
<i>Orgyia antiqua</i>	Witvlakvlinder
<i>Phalera bucephala</i>	Wapendrager
<i>Phlogophora meticulosa</i>	Agaatvlinder
<i>Ptilodon capucina</i>	Kroonvogeltje
<i>Scoliopteryx libatrix</i>	Roesje
<i>Smerinthus ocellata</i>	Pauwoogpijlstaart
Plus nog enkele soorten, die nog niet gedetermineerd zijn.	

Eiken worden vaak geplaagd door grote aantallen rupsen van de Grote wintervlinder.
Foto Tineke van der Sar

weer eens om een struik liepen te snuffelen. Iedere keer klonk weer diezelfde (retorische) vraag: "Zoekt u soms iets?"

Na een aantal vergeefse excursies pakten we er onze boeken nog eens bij. En daarin werd geadviseerd om ook eens 's nachts op zoek te gaan. Dat bleek de gouden tip te zijn.

Want in het donker, gewapend met een zaklantaarn, bleken al die aangevreten struiken inderdaad bewoond door rupsen. Blijkbaar houden ze zich overdag goed schuil aan de voet van de struik in de ondergroei. Het spreekt haast vanzelf dat twee volwassenen, die zeer serieus met zaklantaarns in de struiken staan te schijnen nog meer nieuwsgierige vragen en reacties uitlokken. Menig verbaasde voorbijganger zal wel getwijfeld hebben aan onze geestelijke gezondheid, maar we hielden vrolijk vol.

Het is niet zo dat je 's nachts ook meteen tientallen rupsen vindt. Het blijft een spannende bezigheid om tussen al die takken en blaadjes een rups op te sporen. Vaak vinden we uitvoerige vraat, zonder ooit een rups in de struik te vinden. Zouden de Koolmezen ons voor zijn geweest? Toch is zo'n avond in een klap de moeite waard wanneer je dan de prachtige rups van een Hermelijnsvlinder (*Cerura vinula*) of van een Pauwoogpijlstuur (*Smerinthus ocellata*) ontdekt. In tabel 2 geven we een klein overzichtje van de soorten die we in 1990 op wilg rond Wageningen en op Terschelling verzameld en in kweek genomen hebben. Op dit moment ko-

men de eerste vlinders al uit en wachten we vol spanning op de rest!

TIPS EN TRUCS

Op den duur hebben we enkele handige vuistregels geleerd. Zoals boven al gezegd, ga vooral eens 's avonds op pad, met een goede zaklantaarn. Bereid je dan wel voor op vreemde vragen en commentaar van voorbijgangers! Bij temperaturen beneden de 5°C heeft het naar onze ervaring nauwelijks zin om te zoeken. De rupsen zijn dan blijkbaar niet van plan uit hun schuilplaatsen te komen.

Na veel pogingen hebben we het kloppen boven een wit laken opgegeven. Behalve zeer veel muggen, spinnen, kevers en ander spul, hebben we met deze methode zelden een rups uit een boom gekregen. Wie schrijft eens over haar of zijn (meer succesvolle) ervaringen met kloppen?

Smalbladige wilgen blijken lastiger te doorzoeken dan de rondbladige soorten, omdat de vraat bij de laatste meer opvalt.

De herfst, ruwweg van augustus tot eind oktober, blijkt de tijd te zijn waarin de meeste rupsen gevonden worden. Maar voor wie een specifieke rups zoekt, kan het soms nodig zijn om juist in het voorjaar te zoeken. Oudere, grotere rupsen vreten veel en zijn daardoor aan hun vraatsporen vaak gemakkelijker te vinden dan kleine rupsen eerder in het seizoen.

UITKWEKEN

Voor het uitkweken gebruiken we grote glazen potten en oude aquaria, afgedekt met vitrage. Onderin komt een flinke laag schoon scherp zand. Vers voedsel wordt dagelijks of om de dag aangevoerd. Takjes zetten we in plastic miniflesjes, waarin orchideeënbloemen te koop worden aangeboden. Deze zijn afgesloten met een rubberen dop met gaatje, zodat rupsen niet kunnen verdrinken.

We raken de rupsen zelf zo min mogelijk aan, omdat ze naar onze ervaring gemakkelijk beschadigd raken en dan sterven. Overzetten doe je dan met blaadje en al. Enkele takjes in een pot waaraan poppen kunnen blijven hangen zijn handig. Nuttige tips voor het kweken van rupsen vind je ook in de handleiding van De Vlinderstichting (Van Halder, 1989).

De hele kweek staat in een koele garage, voor een raam waar geen zon komt. 's Winters blijven de poppen in de garage, tenzij de vorst beneden de -10°C zakt. Dan gaan ze tijdelijk naar een vorstvrije kamer. Tot nu toe zijn we erg tevreden over de zeer lage sterfte in onze kweken.

Alleen bij soorten die als rups overwinteren is de overleving soms wat lager. Maar ook in de natuur schijnt de sterfte onder overwinterende rupsen vaak enorm te zijn (Merz & Pflöschinger, 1984). In een logboek houden

we voor elke rups data en bijzonderheden bij. In het voorjaar gaan de poppen de huiskamer in, zodat we het uitkomen van de vlinders goed in de gaten kunnen houden. Dan breekt het feest aan van plotseling ontpoppende juweeltjes.

KIJKEN, GENIETEN EN FOTOGRAFEREN

Elke keer is het weer een wonder om het uitkomen van een vlinder mee te maken. Huisgenoten en vriend(inn)en worden erbij geroepen om hiervan mee te genieten. Vooral voor kinderen die dat voor het eerst meemaken, gaat er soms een hele wereld open.

Wie dat graag wil kan rupsen erg eenvoudig fotograferen. Vergeleken met vlinders zijn ze traag en gemakkelijk mee te nemen naar een comfortabele plek aan een tafel, om geduldig een mooie foto te maken.

Uitkweken heeft als grote voordeel, dat ook van de verse vlinders prachtige foto's te maken zijn. Net uitgekomen hangen de meeste vlinders urenlang stil om hun vleugels te laten uitharden. In die tijd is het maken van macro-opnamen geen enkel probleem. Ook snelsnorrende soorten als pijlstaarten laten zich dan eenvoudig vereeuwigen. Zodat ook later, als de vlinder allang gevlogen is, nog eens rustig valt na te genieten van zoveel moois!

Literatuur

Carter, D.J. & B. Hargreaves, 1987. *Thiemes Rupsengids voor de Europese dag- en nachtvlinders*. Thieme, Zutphen. 296 pag.

Halder, I. van, 1989. *Vlinders kweken. Een handleiding voor het kweken van vlinders in de klas*. Vlinderstichting, Wageningen. 24 pag.

Kiriakoff, S.G. 1962. *De rupsen. Systematiek, levensmilieus en voedsel*. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (K.N.N.V.), Hoogwoud, Wetensch. Meded. nr. 44. 56 pag.

Merz, E. & H. Pflöschinger, 1984. *De rupsen van onze vlinders zien en leren kennen*. Thieme, Zutphen. 112 pag.

SUMMARY

Collecting caterpillars in the wild and then rearing them in captivity, is a good way to study and photograph the different stages of the butterfly life-cycle.

The authors give a vivid account of how they went about collecting and rearing several different species. They also mention some useful tips for beginners.

